

A regionális társadalmi innováció kérdései

Issues of regional social innovation

K. VARGA

Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vezetéstudományi Intézet, varga.krisztina@uni-miskolc.hu

Absztrakt. A társadalmi innovációnak nincs egységesen elfogadott definíciója, a szakirodalmi áttekintés után az alábbiak szerint határozható meg: a társadalmi innováció adott közösség jól-létének javítását jelenti új vagy újszerű módon [2]. A társadalmi innováció –a műszaki, gazdasági innovációkhoz hasonlóan –egyaránt értelmezhető és mérhető mikro-, mezo-és makroszinten, illetve kulcsszerepe van a versenyképességben. A gazdasági fejlettség különböző szintjeiből fakadó aránytalanságok miatt előtérbe kerülnek azok a perifériális helyzetben lévő területek, amelyek a felzárkózásra való igénnyel jelentkeznek. Az ún. technikai innovációk mellett, a társadalmi problémák megoldása társadalmi eszközökkel, új szervezetek létrejöttével valósítható meg. A felzárkózási folyamatban jelentős szerepe van a helyi, közösségi szinten értelmezhető újító ötleteknek, a társadalmi innováció tevékenységének. Az innovatív területek bővüléséből fakadó innovációkra komplementer folyamatokként tekinthetünk. A társadalmi és a technikai innováció szoros kölcsönhatásban áll egymással. Amennyiben változás történik a gazdaság területén, törvényszerű a társadalmi változások bekövetkezése is. A helyi közösségek szerepét vizsgálva a regionális szintű társadalmi innováció tanulmányozása, a megvalósítás kérdéseinek tisztázása alapvető feladat. A társadalmi innováció mint új eszköz, a mindennapi kihívásokra ad választ. A települések esetében az önkormányzatok innovatív megoldásai új együttműködések jelentenek, amelyek fenntartható, rugalmas és nyitott regionális szintű vezetést eredményeznek. Tanulmányomban vizsgálom, miért meghatározó az önkormányzatok (vagy intézményeik) szerepe a társadalmi innováció megvalósításában és ösztönzési lehetőségeiben, kik a regionális innovátorok, és hogyan generálnak társadalmi megoldásokat és modelleket Magyarországon, illetve az Európai Unió egyes települései.

Abstract. Social innovation is not determined as a uniform definition, after a literature review can be defined as follows: social innovation is an innovative and new way of improving community well-being [2]. Social innovation can be defined and measured at micro-, mezo- and macro level similar to technical and economic innovation and plays a key role in the competitiveness. Because of imbalances arising from different levels of economic development, catching-up demand of peripheral settlements have appeared. In addition to the so-called technical innovations, the solution of social problems can be achieved by social tools, methods and new organizations. In catching-up process the local, community level construed innovative ideas and the activities of social innovation play a significant role. The expansion of the innovative areas results in different innovation processes and they can be considered as complementary processes. The social and technical innovation are closely interacting. If there is a change in the economic sphere, social change can occur. This study examines the role of local communities in social innovation at regional level and summarizes the clarifying questions of implementation. Social innovation as a new tool is able to answer daily challenges. The innovative solutions of municipalities, which means new collaborations, result sustainable, flexible and open leadership at regional level. This study will examine the role of governments (or their institutions) in the implementation and generating of social innovation, the tasks of regional innovators and social solutions and models of certain municipalities in Hungary and the European Union.

Bevezetés

Tanulmányom célja hozzájárulni a társadalmi innováció regionális szintű értelmezéséhez és megvizsgálni a jelenségek hasznosításának lehetőségeit. A kutatásnak keretet ad az Európai Unió Horizon 2020 programja, amely az EU kutatás és fejlesztési, illetve innovációs politikáját is meghatározó keretprogram 2020-ig. A H2020 program lehetőséget teremt a társadalmi innováció területeinek megismerésére, fejlesztésére és a társadalmi innovációk generálására a következő években.

A társadalmi innováció fogalmának definiálása, szintjeinek meghatározása és a mérési lehetőségek vizsgálata releváns kihívások, a témával foglalkozó forrásmunkák azonban nem vagy csak részben kezelik őket. Kutatásom során a kapcsolódó kérdések megfogalmazására és a válaszlehetőségek irányának meghatározására fókuszáltam, hangsúlyosan a regionális szinten megjelenő társadalmi innovációkra vonatkozóan. A társadalmi innovációhoz kapcsolódó kérdések kiindulópontja a fogalmi rendszer tisztázásán túl a gazdasági teljesítménnyel és versenyképességgel való kapcsolat elemzése. A társadalmi innováció és a műszaki, illetve gazdasági innovációk közti összefüggések és esetleges eltérések szintén vizsgálandók, ahogyan a mikro-, mezo- és makroszintű megvalósítások, és ezek mérhetőségének lehetőségei is.

1. A társadalmi innováció értelmezésének kérdései

1.1. Mit értünk társadalmi innováció alatt?

Az innováció általánosan elfogadott definíciója szerint „az innováció egy új, vagy egy jelentősen javított termék (áru vagy szolgáltatás), vagy eljárás, egy új marketing módszer, vagy az új szervezeti módszer az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben vagy a külső kapcsolatokban” [13]. A társadalmi innováció értelmezéséhez nincs egységesen elfogadott fogalmi meghatározás. A fogalom első szakirodalmi megjelenése Drucker [4] nevéhez köthető, aki már az 1980-as években hangsúlyozta a társadalmi újítások fontosságát. Megfogalmazta, hogy az addig jellemzően irányított amerikai gazdaság egyre inkább áttért az ún. vállalkozói gazdaság működési elvére, a vállalkozói gazdaság kifejlődését pedig elsősorban társadalmi újítások eredményezték. Érvelése szerint újításra az élet minden területén szükség van. Az innováció nem korlátozódhat csak műszaki vagy gazdasági területekre, hanem társadalmi kategória is, és ezen elméletével elmélyítette a társadalmi innováció fogalmát. A társadalmi innováció fogalma, definíciója körül számos vita alakult ki a szakirodalomban. Átfogó megközelítés jelenik meg Benedek és szerzőtársai tanulmányában [2], akik a társadalmi innovációt adott közösség problémáira új vagy újszerű megoldást adó válaszként határozzák meg, a jól-lét javítása érdekében. A társadalmi innováció fogalmának **fókuszában az az új (vagy újszerű) ötlet áll, amelyben megjelenik az életminőség és az élettartam fejlesztésének potenciálja**, vagyis olyan új megoldásokat jelent, amelyek egyszerre kielégítik a társadalmi szükségletet és fokozzák a társadalom cselekvőképességét [3]. Az innováció fogalma egyrészt összefügg a modernizációval, másrészt kapcsolatban van a fenntarthatóság kérdésével is (szociális gazdaság, mint társadalmi innováció). Az

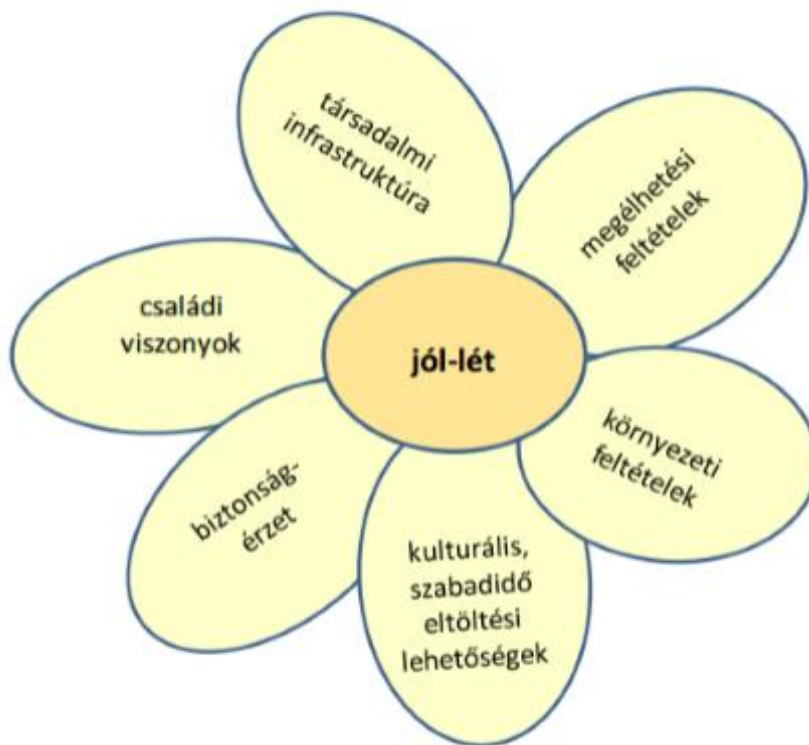
innováció – általános nézet szerint – a modernizáció mikroszintű megvalósítása, amely folyamat során eljutunk egy új típusú társadalmi innováció megvalósításáig [12].

A társadalmi innováció kihívásai:

- a társadalmi innováció fogalmi meghatározása összetett probléma
- a gazdasági, természettudományos innovációk mellett a társadalmi innováció szerepe felerősödött
- a társadalmi innováció mérése komplex feladat, amely többszintű mérési modell bevezetését követeli meg
- a méréshez kapcsolódó módszertani sajátosságok: mit mérjünk? kérdés megválaszolása
- a meghatározott indikátorok nagy száma, a változók meghatározása során redukció szükséges
- többszintű mérési struktúra definiálása

1.2. Mik a társadalmi innováció és a technikai innováció közös vonásai, főbb eltérései?

Az 1980-as évektől a technikai innovációk (műszaki, gazdasági innovációk) mellett új területek kapcsolódtak be az innováció folyamatába. A mérnöki, természettudományi, gazdasági innovációk mellett olyan újítások jelentek meg, amelyek a társadalom eszközeiként vesznek részt a közösség jólétének növelésében és az aktuális problémák kezelésében. A jól-lét – a jólétet meghatározó jövedelmi viszonyokon, a létfenntartás szükségletein túl – összefügg a biztonságérzettel, az önbecsüléssel és a kapcsolati szükséglettel [2].

1.ábra: Anyagi és nem anyagi források a jól-lét meghatározásában [2]

Előtérbe kerültek a perifériális helyzetben lévő területek és igényük a felzárkózásra. Ebben a felzárkózási folyamatban jelentős szerepe lett a helyi, közösségi szinten értelmezhető újító ötleteknek, a társadalmi innováció tevékenységének. A társadalmi innováció az ún. technikai innovációkkal együttműködve, egymást erősítve képes a helyi, a közösség szintjén megjelenő kihívásokra reagálni, a mindennapi problémákra megoldást találni, és ezáltal a közösség jól-létét is növelni. **Az innovatív területek bővüléséből fakadó innovációk komplementer folyamatokként jellemezhetők. A társadalmi és a technikai innováció szoros kölcsönhatásban áll egymással.** A műszaki és gazdasági innováció, illetve a társadalmi innováció közti kapcsolatot Farkas úgy jellemzi, hogy „az utóbbi folyamat az előzőnek a peremfeltételét, mozgási terét, közegét jelenti” [6].

1. 3. Miért hangsúlyos a regionális szintű társadalmi innováció?

A társadalmi innováció szintjei [2]:

- mikro (szervezeti) szint
- mezo (települések, regionális) szint
- makro (nemzeti) szint
- globális szint

Az Európai Bizottság 2006-os Az ismeretek átültetése a gyakorlatba: széles körű innovációs stratégia az Európai Unió számára című dokumentumában megfogalmazták: „A jövőnk az innovációtól függ [5].” A dokumentum elsősorban gazdasági értelemben vizsgálja az innovációt, de utal az innováció kibővített fogalmára, azokra a folyamatokra, amelyek a társadalmi innováció generálását is lehetővé teszik. Megállapításai között hangsúlyos, hogy az Európai Bizottság véleménye szerint **az innováció ösztönzésének legfontosabb színtere nagyon gyakran a regionális szint.** A szakirodalmi áttekintés után egyértelműen kijelenthető, hogy **a terület és az innovációs potenciál között szoros kapcsolat figyelhető meg.** Ez egyaránt jelent térbeli összefüggéseket, erőforrások közti térbeli eltéréseket és azt, hogy „az adott környezet endogén változó az innovációban” [1]. Az Európai Unió kohéziós politikájának célja a régiók közti különbségek csökkentése, amelynek egyik eszköze és modellje a társadalmi innováció. Az EU szóhasználatában az innováció értelmezése is átalakult: a gazdasági, versenyképességi jelentésen túl inkább a társadalomban zajló folyamatokra koncentráló innovációt jelent, amely társadalmi megújulást is eredményez [7].

A regionális aránytalanságokból fakadó lemaradások kezelésében és a felzárkózási lehetőségek megteremtésében jelentős szerepe van a társadalmi innovációnak. Zamf megfogalmazása szerint a „társadalmi innovációkkal új utakat, célokat érünk el, legfőképp új szervezeti formákat, új szabályozásokat, új életstílust, amelyek a társadalmi változás irányát megváltoztatják, a problémákat könnyebben megoldhatóvá teszik, és ezek értékesek, adaptálhatók és intézményesíthetők lesznek” [15].

A társadalmi innováció, mint új eszköz a mindennapi kihívások megoldására, leginkább a települések (városok) szintjén érhető tetten. A regionális szinten történő elemzés bemutatja az önkormányzatok innovatív megoldásait, amelyek új együttműködések (szervezetek és egyének között) formájában jönnek létre, megteremtve a fenntartható, rugalmas és nyitott városi szintű vezetést. A városok

társadalmi innovációs képességét vizsgálja az URBACT program (európai területi együttműködési program) Társadalmi innováció a városokban című tanulmánya is. A tanulmány szerint [17] a városok fő feladata: helyi adottságok kihasználásával növelni az együttműködést (szervezetek, intézmények, állampolgárok, egyéb érintettek között), és erre a társadalmi innováció eszközt és modellt nyújt. Ebben az esetben az innováció lényege, hogy az önkormányzást nem egy izolált folyamatként kell értelmezni, elkülönülve az állampolgároktól, hanem kísérletet kell tenni az együttműködő munkára. Új kormányzási modellre van szükség, amely holisztikus, és amelynél nő az állampolgárok szerepe a társadalomban.

Az „új kormányzás” lehetősége számos kérdést vet fel [17]:

- Mi változik a városi közigazgatásban, ha együttműködünk az állampolgárokkal?
- Hogyan segítik az állampolgárok az együttműködésen alapuló közfeladatok megvalósítását?
- Hogyan történik a megfelelő környezet megteremtése a társadalmi innovációra?
- Hogyan enged teret a város a kísérletezésre, a társadalmi innováció „építésére”?
- Hogyan használják a városok saját „erejükét” az innováció megkönnyítésére?

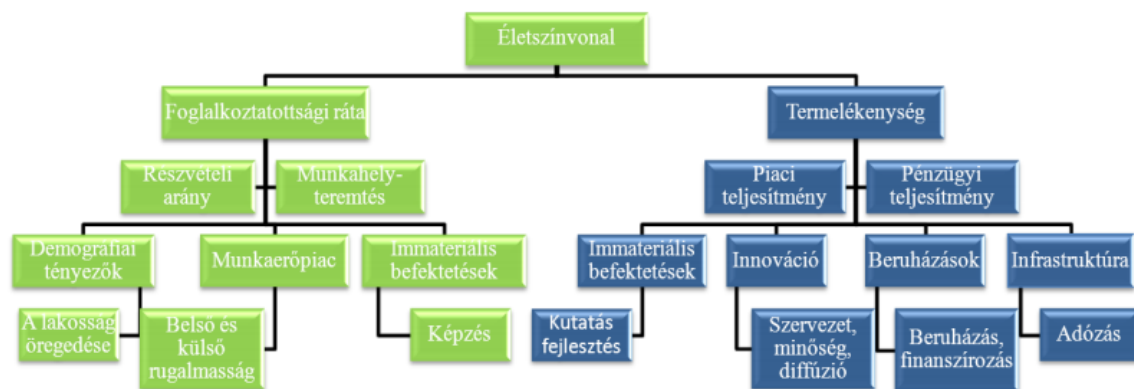
Az alulról szerveződő civil mozgalmak, állampolgári projektek újító megoldásokat jelentenek az adott közösség szükségleteinek kielégítésében, a társadalmi szerepvállalás, mint új, innovatív eszköz jelenik meg az városok életében. A megoldások megvalósítása jelenti a társadalmi innováció eredményét, amely az együttműködés formájában képes egy szisztematikus változást is előidézni az önkormányzásban. Az új modell így innovatív megoldások létrehozását teszi lehetővé, egyenrangú felekként kezelve a város állampolgárait, akik részvételükkel csökkentik az adott projektek költségeit is.

1. 4. Hogyan értelmezhető a versenyképesség és a társadalmi innováció kapcsolata?

Az 1980-as években az innováció és a versenyképesség vizsgálatának középpontjában a vállalati szintű elemzések álltak: az innovációk elsősorban ezen a szinten jelentek meg, továbbá – az általános nézet szerint – a vállalatok versenyképessége előre vetíti az ország versenyképességének alakulását is [8]. A versenyképesség nehezen definiálható gyűjtőfogalom, a versengésre való hajlamot, készséget jelenti. „Mértékegysége” a – meghatározott módon történő – mérés során rögzített sikeresség, a piaci részesedés nagysága és a jövedelmezőség növelésének mértéke. Török megfogalmazásában: „... a versenyképesség fogalma mikro szinten a piaci versenyben való pozíciószerezés, ill. helytállás képességét jelenti az egyes vállalatok, egymás versenytársai között, valamint makrogazdasági szempontból az egyes nemzetgazdaságok között” [16].

A versenyképesség alapösszetevői a termelékenység és a foglalkoztatottság [3]. **A versenyképesség növelésének fő célja az életszínvonal növelése, ami a foglalkoztatás magas szintjének és a termelékenységnek a függvénye. A versenyképesség szoros összefüggést mutat az innovációval, az újításoknak kulcsszerepük van a versenyképesség növelésében.** Az ún. magterületek bővelkednek a gazdasági és természettudományi innovációkban, a perifériák azonban jelentős lemaradással jellemezhetők. Ezekben a lemaradó, kevésbé fejlett területeken új és időszerű

megoldásokra van szükség a kisebb közösségek (települések, régiók) számára, amihez a társadalmi innováció megvalósítást segítő eszközt és mintát szolgál.

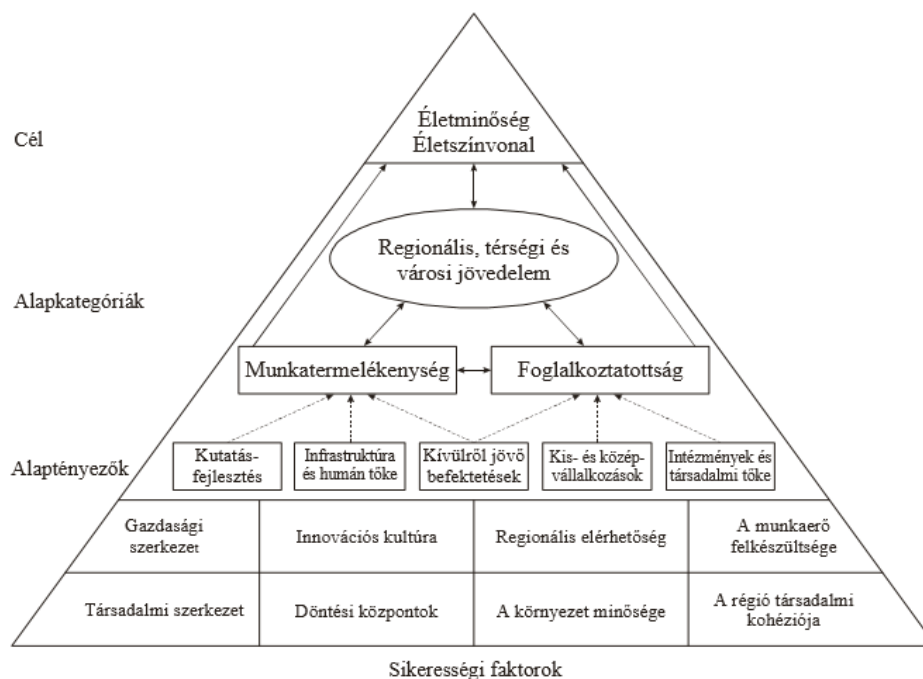
2. ábra: A versenyképesség alapösszeteveői [3]

Mutatók	Megjegyzések
Bruttó hazai termék (GDP)	vásárlóerő-paritáson (PPS, 1995.)
Bruttó hozzáadott érték (GVA)	vásárlóerő-paritáson (PPS, 1995., 15 ágazatra)
Foglalkoztatottak száma	15 ágazatra
Ledolgozott órák száma	hetenként, átlag
Népesség nagysága	a munkaképes lakosságon belül több korcsoport megkülönböztetve
Csúcstechnológiai ágazatokban foglalkoztatottak száma	feldolgozóipar, szolgáltatások és tudás-intenzív szolgáltatások
Tudományos és technológia-fejlesztési területeken foglalkoztatottak száma	összes és csúcstechnológia
Tanulók száma	összes és felsőoktatás
Beruházások	5 ágazat
Munkabérek	5 ágazat
K+F kiadások	összes és 3 intézményi szektor
K+F tevékenységgel foglalkozók száma	összes és 3 intézményi szektor
Európai Szabadalmi Hivatal által elfogadott szabadalmak száma	összes és csúcstechnológiai

1. táblázat: A regionális versenyképesség mutatói, Európai Versenyképességi Jelentés (2003.) [10]

A területi versenyképesség főbb jellemzőit Lengyel [10] az alábbiak szerint ismerteti: az európai megközelítés „topdown” szemléletű, a gazdaságon kívüli tudatos közösségi beavatkozásokra, hangsúlyosan a kormányzati intézkedésekre vezeti vissza a régiók versenyét és versenyképességét, szemben az amerikai „bottom-up” szemlélettel, amely szerint a régiók közti vetélkedés a régióban működő iparágak, klaszterek versenyén alapul, és a helyi önkormányzatok csak segítséget nyújtanak a globális versenyben való helytállásban. A területi verseny országok, régiók közti vetélkedést jelent, amely nem hasonlítható a vállalati versenyhez. A területi egységek közti verseny célja a hosszú távú és stabil jövedelemnövelés a régió vagy a város számára. „A területi verseny nyilván a városok, térségek között zajlik, de a döntéseket hozó aktív szereplők nem a térségek, hanem csak valamilyen helyi szervezetek, avagy intézmények lehetnek” [10].

Az Európai Unió az 1980 – 2001. közti időszakban 13 mutató értékeit rendelte hozzá (1. táblázat) a regionális versenyképesség meghatározásához. A vizsgálatok arra az eredményre jutottak, hogy a termelékenység, vagyis az adott régió versenyképessége szoros kapcsolatban áll a tudásalapú gazdasággal és háttérfeltételeinek fejlettségével [10]. Az innovációnak meghatározó szerepe van az adott régió versenyképességében, így hangsúlyossá válik a társadalmi újítások ösztönzése a helyi közösségek közreműködésével. Lengyel alapján [10] kijelenthető, hogy a régiók sikeressége 4 faktorra vezethető vissza: gazdasági szerkezet, innovációs tevékenység kiterjedtsége, regionális elérhetőség, munkaerő képzettsége. Piramis modellje a mérést 3 kategória szerint értelmezi (jövedelem, termelékenység, foglalkoztatottság), és vizsgálja a rövid távú gazdaságfejlesztést (közvetlen, alaptényezők), illetve a hosszú távú tényezőket (sikerességi faktorok).

3. ábra: A területi versenyképesség modellje [10]

A mezoszintű társadalmi innováció vizsgálatokor hangsúlyos a városok versenyképességének meghatározása. Lengyel véleménye szerint [10] a makroszintű elemzés nem adaptálható közvetlenül a

városok versenyképességének vizsgálatakor (pl. városvezetés „más politikát” folytat), helyette gazdasági és stratégiai determinánsok (mennyiségi és minőségi adatok) meghatározására van szükség.

Inputmutatók	Outputmutatók	Eredménymutatók
Az infrastruktúra fenntartásának és fejlesztésének szervezése	Az infrastrukturális szolgáltatások minősége és hatékonysága (telefon, energia, víz)	Városi foglalkoztatottság összetétele és növekedése
Az üzleti és ingatlan szabályozás folyamata	Ingatlanpiac működése	Városi átlagjövedelmek növekedése
Városi információk szolgáltatása a lehetséges befektetőknek	Átlagos munkába járási idő	Az informális szektor részesedése a városi foglalkoztatottságban
Technikai segítség és mikrohitelhez való hozzájárulás támogatása helyi KKV-k esetében	Telephelyek engedélyeztetése és a cégbejegyzések gyorsasága	Városi beruházások összetétele és növekedése
Együttműködés az üzleti szektorok, a helyi kormányzat, a kutatóintézetek és egyéb civil szervezetek között	Mikrohitelek elérhetősége	A külföldi működő tőke befektetések növekedése
	Vállalkozások információ és pénzügyi szolgáltatásokhoz	A város gazdasági teljesítménye ("városi GDP"/lakos)

	való hozzáférése	Cégek elégedettsége a helyi üzleti környezettel
--	------------------	---

2. táblázat: A városi versenyképesség mutatórendszere, Világbank [10]

A Világbank – felismerve, hogy a városok közti verseny alapvetően növekedési pólusok közti verseny – négy fejlesztési dimenziót fogalmazott meg:

- lakhatóság
- kormányzás és menedzselés
- versenyképesség
- bankképesség [10]

Az egyes dimenziókhöz kapcsolódóan háttérfeltételeket (inputmutatókat), hatékony működést segítő tényezőket (outputmutatókat) és versenyképességet mérő mutatókat (eredménymutatókat) határoztak meg.

A városi versenyképesség egyrészt képesség az erőforrások vonzására és átalakítására, másrészt képesség a jólét biztosítására [9]. A városok esetében kiemelkedő szerepe van a társadalmi kohézióknak, amely az egy településen belül élők közti interakciónak, a párbeszédet támogató fórumoknak és az érdekellentétek megfelelő kezelésének megvalósítását lehetővé teszi.

2. A társadalmi innovációs törekvések megvalósítását bemutató példák

2.1 Célok és eszközök

„A területi verseny nyilván a városok, térségek között zajlik, de a döntéseket hozó aktív szereplők nem a térségek, hanem csak valamilyen helyi szervezetek, avagy intézmények lehetnek” [10]. A fentebb említett területi egyenlőtlenségek, az egykori „féloldalas” kistérségek [8] lemaradó településeinek felzárkóztatására a társadalmi innováció mint eszköz jelenik meg, és egyfajta modellt nyújt a települések számára. A Miskolci Egyetem által végzett kutatások (Társadalmi innováció generálása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, TÁMOP 4.2.1.-D/1/15/KONV 0009.) alapján a regionális szintű társadalmi innováció 3 fő célkitűzés mentén valósítható meg:

- periféria centrumhoz való csatolása, azaz a térség összekapcsolása a régió központjával – térségi integráció
- helyi öfenntartás segítése, azaz a térségi önellátás fokozása – helyi gazdaságfejlesztés
- térségi vonzerő megtalálása, azaz egyedi sajátosság vonzerővé való formálása – térségi identitás építése [11]

Véleményem szerint a fenti folyamatok kiindulópontja a helyi közösség szerepének vizsgálata, kezdeményezéseiknek figyelembevétele és az önkormányzattal való együttműködésük segítése.

Miért érdekes az önkormányzatok (vagy intézményeiknek) szerepe? Mert egyszerre (akár) gazdasági és társadalmi innovációt is megvalósítanak, igaz egyelőre alacsony arányban, hiszen a társadalmi innováció inkább civil szervezetekhez kötődik. A társadalmi innováció esetén az innovátorok főképp polgármesterek vagy civil szervezetek vezetői, akik a közösség érdekében fejlesztést végeznek, illetve gazdasági innováció elindításával társadalmi kihívásokra is választ adnak [15].

A társadalmi innováció fogalmához és az önkormányzatok hangsúlyos szerepéhez kapcsolódva figyelembe kell venni a települések marketingjét is! Az európai szemlélet szerint úgy definiáljuk a régió- és településmarketing fogalmát, mint ami a gazdasági célok mellett a társadalmi jólét növelésére is törekszik. Tulajdonképpen olyan összehangolt marketingtevékenység, amely során „várostermékek” [14] jönnek létre a közösség, a település polgárainak elvárásaihoz igazodva. Fő céljai között szerepel a versenyképesség növelése, amely egyértelműen összekapcsolható az innovációs potenciállal, a társadalmi innovációval.

A társadalmi innováció szerepének jelentőségét az Európai Unió is felismerte, az URBACT program pedig, amely a fenntartható városfejlesztés érdekében megvalósuló tapasztalatcserét és tanulást támogatja, 2014-2015. között több projekt tapasztalatára alapozva hasznos információkat fogalmazott meg a városvezetők, a döntéshozók és a civil szervezetek számára. A program fő célkitűzése a tapasztalatok összegyűjtése, a jó gyakorlatok bemutatása, a know-how megosztása. Több eszköz segítségével éri el célkitűzéseit, mint [17]:

- szakértői szolgáltatások tematikus bontás szerint
- honlap a tudás és a tapasztalatok hozzáférhetőségének érdekében
- tematikus publikációk (hírlevelek, esettanulmányok)
- konferenciák, műhelymunkák (városvezetők számára)
- URBACT Nemzeti Tájékoztatási Pontok fenntartása
- más szervezetekkel való együttműködés

A tematikus munkacsoportok 4 – a városfejlesztés és a városvezetők, önkormányzatok számára rendkívül fontos – téma feldolgozására jöttek létre, és tapasztalataikat, eredményeiket tanulmányok formájában közlik. A tematikus vizsgálatok az új városi gazdaságokkal, a munkahelyteremtéssel, a társadalmi innováció megvalósításával és a fenntarthatósággal foglalkoznak, gyakorlati tanácsok és a megvalósítást ösztönző példák segítségével.

4. ábra: Az URBACT program műhelytémái [18]

Az URBACT program társadalmi innovációt vizsgáló projektjei összefoglalják a főbb jellemzőket, amelyek a települések számára érthetőbbé teszik a társadalmi innovációt mint folyamatot, és megvalósult innovációk segítségével mutatják be azokat a lehetőségeket, amelyek példát jelentenek az

önkormányzatok számára is. A tanulmány [17] kiemeli a helyi szint (*grassroots level*) jelentőségét, ahol az állampolgárok nagy erejű szervezeteket hoznak létre az igények kielégítésére, miközben értéket teremtenek, elsősorban a városvezetéssel együttműködve. Ez az **együttműködés paradigmaváltás az önkormányzatok működésében**. A tanulmány kiemeli, hogy a társadalmi innováció előnyeinek kihasználásához a kormányzási rendszert át kell szervezni, a folyamatokat meg kell nyitni a nyilvánosság felé (civil szervezetek, állampolgárok bevonása az adminisztrációba), ami „önkormányzatok esetében maga a társadalmi innováció” [17].

A tanulmány 4 kutatási kérdése [17]:

- Milyen gyakorlatok és milyen vezetők játszottak szerepet a társadalmi innovációban?
- Melyek a főbb akadályok, korlátok?
- Hogyan győzték le a városok az akadályokat?
- Hogyan lehet ezeket a városokat „lemásolni”?

2.2 Amersfoort fejlesztése

Több európai példát mutatnak be, kiemelve Amersfoort önkormányzatát [17], amely számos olyan újítást megvalósított (vagy vett részt benne az állampolgári kezdeményezések hatására), amik társadalmi innovációnak tekinthetők. A holland városra jellemző az alulról felfelé építkező, részvételen alapuló önkormányzás, de szükséges (volt) az együttműködés tervezése. Az alulról szerveződő civil mozgalmak, állampolgári projektek erős ellenpólust jelentenek a felülről vezérelt, ellenőrzött állami vezetéssel szemben, kérdés azonban, hogyan lehet és célszerű megvalósítani az együttműködést. A program tapasztalatai szerint a társadalom nagyon gyorsan változik, és az önkormányzatnak vele együtt kellene változnia. Az innováció egy formája a kölcsönös segítő kezdeményezések bevezetése, amelyek a növekvő munkanélküliség hatásával együtt több cselekvő állampolgárt és erőteljes önszerveződéseket eredményeztek. A tanulmány szerzői arra a következtetésre jutottak, hogy ezekkel az aktív, részvételen alapuló kezdeményezésekkel szemben a városvezetés lassú volt, lemaradt, így szükségessé vált egy új önkormányzási modell meghatározása. Ebben az új modellben az együttműködés és a társadalmi felelősségvállalás mint új eszközök jelentették a megvalósítás kulcselemeit.

Amersfoort két innovatív példáját érdemes kiemelni: [17]:

- állampolgárok által vezérelt városfejlesztés (Erzsébet kórház lebontása és parkosítás: állampolgári szerveződés valósította meg; átláthatóság a projekt honlapján, külön költségvetés, gyorsabb, kevésbé drága, szélesebb körben egyeztetett folyamat, mint önkormányzati irányítás mellett)

5. ábra: Az Erzsébet-park tervezete [17]

- társadalmi szerepvállalás a fenntartható élelmiszerek kapcsán (területi élelmiszerek piaca: 2011-ben új utcai piac nyílt, majd más aktivistákkal együtt jelentkeztek az Íz fővárosa díjra, önkéntes alapon szerveződtek, és szponzorok segítségével 2012-ben elnyerték a díjat)

6. ábra: Mozgalom a fenntartható élelmiszerért [17]

Ezek a kezdeményezések a társadalmi innováció eredményei, a városvezetés nem sajátította ki őket. Együtt (interakcióban) képesek egy szisztematikus változást eredményezni az önkormányzásban, alapfeltételük a bizalom. Az együttműködés fokozására informális testületi üléseket valósítanak meg, ahol minden felszólalót meghallgatnak. A legfőbb kihívás, hogy ezzel a „feladattal” ne terheljék túl az állampolgárokat, és minden hangot halljanak meg! Ennek érdekében 1.000 véletlenszerűen kiválasztott állampolgárt hívtak meg egy fórumra, ahol a további projektek, tervek megbeszélése is megtörtént.

7. ábra: Városi Tanács - informális testületi ülés az állampolgárok részvételével [17]

2016. március 16-án Nantes-ban Eurocities Társadalmi Fórum (Eurocities Social Forum) került megrendezésre, amely során az az üzenet fogalmazódott meg, hogy „ha a városvezetés valóban be kívánja vonni az állampolgárokat a döntésekbe, akkor saját magát is meg kell változtatnia” [18]. Az európai társadalmi innovációs példák mellett hangsúlyos szerep jutott Szöul városvezetésének, akik élen járnak a társadalmi innováció megvalósításában. „Az állampolgár a polgármester” elv mentén vezetik a várost, amely elv segíti a kétoldalú párbeszéd kialakulását is. Egy napra minden állampolgár alpolgármester lehet, ami segíti az önkormányzás folyamatában való részvétel növelését. Mobil

polgármesteri irodát működtetnek, ahol a legsúlyosabb a helyzet, az iroda oda megy, és a probléma megoldásáig marad. Digitális város, ingyenes wi-fi kapcsolattal, hot spotokkal és számos weboldallal, amely a lakosság tájékoztatására törekszik. Véletlenszerűen kiválasztott állampolgári panel értékeli a költségvetést, 20.000-nél is több társadalmi fórumot szerveztek eddig, ehhez pedig konferenciatermeket biztosít a város. Állampolgári kezdeményezésre külön figyelmet fordítanak a kölcsönösségre, amely fokozza az összetartást és az újító ötletek megszületését is. A közigazgatás gyakorlati működése – az európai példákhoz hasonlóan – nehezen változtatható, ezért a bürokráciára vagy az együttműködés hiányára új módszert vezettek be: a Cheong Chek módszert, azaz a meghallgatásra épülő intézkedést.

Megismerve e nemzetközi példákat, felmerül a kérdés: hogyan segíthetik a városvezetők a társadalmi innováció generálását, megvalósítást Magyarországon? A Miskolci Egyetem térségi társadalmi innovációk elemzése [11] több olyan Borsod-Abaúj-Zemplén megyében megvalósított társadalmi újítást vizsgál, amely jó példát mutathat a társadalmi innovációk terén. Az elemzés konklúziójaként megállapítható, hogy a kistérségi társulások, egyesületek vezetői és munkatársai ismerik a társadalmi innováció fogalmát, és részt vettek egyes innovációk megvalósításában, amelyek regionális szinten értelmezhetők. Komplex programmal léptek fel a gyermekszegénység ellen, szociális szövetkezeteket hoztak létre, mentor programot indítottak vagy turisztikai területen született újítás (História-völgy). A társadalmi innovációk megvalósításának egyik akadályaként a munkaerőhiányt jelölték meg, amely szorosan összefügg az anyagi nehézségekkel is.

3. Konklúzió

Tanulmányomban a társadalmi innováció regionális szinten történő megjelenését, ösztönzési lehetőségeit és eredményeit vizsgálom. A kutatás során olyan kérdéseket fogalmaztam meg, amelyek megválaszolása irányt mutat a társadalmi innováció értelmezéséhez. A társadalmi innováció a közösség jól-létének javítása érdekében új válaszokat fogalmaz meg egy adott közösség mindennapi problémáira, és mint a kihívásokra reagáló eszköz, újszerű megközelítést eredményez a regionális aránytalanságok kezelésében is. A magterületeken a technikai innovációk megoldást jelentenek az életminőség fejlesztési kérdéseiben, a lemaradó, perifériális területeken azonban szükségszerű olyan új kezdeményezések figyelembevétele, mint a társadalmi újítások. A regionális szintű különbségek mérséklése, a területi versenyképesség növelése olyan meghatározó tényezők az egyes települések innovációs törekvésiben, amelyek vizsgálata hangsúlyos szerepet kap a kutatás során. Véleményem szerint a regionális társadalmi innováció vizsgálatának kiindulópontja azon kérdések precíz megfogalmazása és megválaszolása, amelyek a definiálást, a technikai innovációkkal való kapcsolatot és a területi adottságokat elemzik. A társadalmi innováció fogalmi tisztázásának egyik lehetséges útja a gyakorlati megvalósítás folyamatának vizsgálata. A fentebb említett példák alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a városvezetők és a civil szervezetek, illetve az állampolgárok együttműködése révén megvalósítható társadalmi innovációk – az URBACT program meghatározása szerinti – 2 csoportra bonthatók [18]:

- **„kívülről befelé” ható társadalmi innováció**, amikor a városvezetés külső szervezetekre támaszkodva vagy a segítségüket elfogadva valósítja meg az innovációt (társ-munkahelyek, laborok vagy az új típusú szociális innovációs gyár révén)

- vagy „**belülről kifelé ható**” **társadalmi innovációk**, amikor az önkormányzat házon belül alakít ki egy innovációs központot.

A tapasztalatok szerint az optimális eredmény elérése érdekében ötvözni szükséges a két módszert, amelyek együtt, egymás erejét is erősítve képesek a regionális szintű társadalmi innovációk generálására, eredményes megvalósítására a közösség jól-létének növelése érdekében.

Hivatkozások

- [1] BAJMÓCY Z. – SZAKÁLNÉ KANÓ I.: *Hazai kistérségek innovációs képességének elemzése*, Tér és Társadalom, 2009., XXIII. évfolyam, 45-68. oldal
- [2] BENEDEK J. ET AL.: *Új innovációs paradigma? Regionális társadalmi innovációs potenciál javításának lehetősége szakértői rendszer segítségével, lehetőségek és korlátok*, In: Veresné Somosi Mariann: „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia kiadvány, 2015.
- [3] CZAKÓ E.: *Versenyképesség iparágak szintjén – a globalizáció tükrében*, PhD disszertáció, Budapest: BKÁE Vállalatgazdaságtan Tanszék, 2000.
- [4] DRUCKER, P.: *Innovation and entrepreneurship*, Harper & Row, Publishers, New York, 1985.
- [5] EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL REGIONAL POLICY: *INNOVATION IN THE NATIONAL STRATEGIC REFERENCE FRAMEWORKS*, 31. October 2006. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/innovation/2007/innovation_nsrf.pdf (letöltés ideje: 2007. 03. 07.)
- [6] FARKAS J.: *Az innováció társadalmi-gazdasági akadályai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984.
- [7] FÜLÖP GY. ET AL.: *A vállalati társadalmi felelősség és a társadalmi innováció kapcsolata*, In: Veresné Somosi Mariann: „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia kiadvány, 2015.
- [8] HORTOVÁNYI L. – BALATON K.: *A versenyképesség és az innováció vállalati szintű vizsgálata*, Vezetéstudomány, XLVII. évfolyam, 2016. 12. szám
- [9] HORVÁTH S. N.: *Az innováció szerepe a városrégiók versenyképességében*, In: Bajmócy Z. – Elekes Z.: *Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig*, JATEPress Szeged, 2013
- [10] LENGYEL I.: *Verseny és területi fejlődés*, JATEPress Szeged, 2003.
- [11] MISKOLCI EGYETEM – T-MODELL: *Társadalmi innováció generálása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében*, TÁMOP 4.2.1.-D/1/15/KONV 0009. <http://t-modell.uni-miskolc.hu/>

- [12] NAGY J. T.: *A szociális gazdaság, mint társadalmi innováció, avagy egy „harmadik modernizáció” lehetősége a harmadik évezred elején*, In.: ACTA SZEKSZARDIENSIMUM SCIENTIFIC PUBLICATIONS XV. PTE IGYK, 2013., Szekszárd
- [13] OSLO MANUAL: *GUIDELINES FOR COLLECTING AND INTERPRETING INNOVATION DATA*, 3rd Edition, OECD Publishing, 2005.
- [14] PISKÓTI I.: *Régió- és településmarketing*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012.
- [15] SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I.: *Vidéki térségeink innovációt befogadó képessége – Egy kutatás tapasztalatai*, Tér és Társadalom, 2015., XXIX. évfolyam, 97-115. oldal
- [16] TÖRÖK Á.: *A versenyképesség és a technológiamenedzsment*, In.: INZELT A.: *Bevezetés az innovációmenedzsmentbe*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999., 74 - 95. oldal
- [17] URBACT II CAPITALISATION (European Union): *Social innovation in cities*, April 2015., http://urbact.eu/sites/default/files/03_socialinn-web.pdf (letöltés ideje: 2016. november 15.)
- [18] URBACT III. PROGRAM NEMZETI TÁJÉKOZTATÁSI PONT MAGYARORSZÁG: <http://www.urbact.hu>